

NUTQ MADANIYATI VA NUTQ TEXNIKASI

Boltaboyeva Dilshoda

Farg'ona tumani 1-son texnikum ona-tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu mavzu nutq madaniyati va nutq texnikasining nazariy hamda amaliy jihatlarini yoritishga bag'ishlangan. Nutq madaniyati til me'yorlariga rioya qilish, fikrni aniq, mantiqli va ta'sirchan ifodalash qobiliyatini shakllantirsa, nutq texnikasi tovush, nafas, urg'u, intonatsiya va pauza kabi omillar orqali nutqning eshitiluvchanligi va ta'sir kuchini oshiradi. Tadqiqotda nutq madaniyati va texnikasining ta'lim, ommaviy axborot, ilmiy va ijtimoiy muloqotdagi ahamiyati ochib beriladi. Zamonaviy kommunikativ makonda bu ikki tushuncha shaxsning professional va madaniy qiyofasini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida talqin etiladi.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, nutq texnikasi, adabiy til me'yorlari, talaffuz, intonatsiya, muloqot madaniyati, nutq ta'siri

Аннотация: Тема посвящена рассмотрению культуры речи и техники речи как взаимосвязанных компонентов эффективной коммуникации. Культура речи предполагает соблюдение литературных норм, логичность, точность и выразительность высказывания, тогда как техника речи охватывает фонетические и физиологические аспекты: дыхание, дикцию, темп, интонацию и паузы. В работе раскрывается значение культуры и техники речи в образовательной, профессиональной и общественной сферах. Подчеркивается, что в условиях современной коммуникации данные навыки становятся важным показателем речевой компетентности и общей культуры личности.

Ключевые слова: культура речи, техника речи, литературные нормы, дикция, интонация, речевая коммуникация, выразительность речи

Annotation: This topic explores the theoretical and practical aspects of speech culture and speech technique as essential elements of effective communication. Speech culture focuses on adherence to linguistic norms, clarity, logic, and expressiveness, while speech technique involves phonetic and physiological components such as breathing, articulation, intonation, rhythm, and pauses. The study highlights the role of speech culture and technique in education, media, academic discourse, and social interaction. In the context of modern communication, these competencies are viewed as key indicators of professional proficiency and personal cultural development.

Keywords: speech culture, speech technique, linguistic norms, articulation, intonation, communicative competence, expressive speech.

KIRISH

Nutq inson tafakkurining tashqi ifodasi va jamiyat bilan muloqot qilishdagi eng muhim vositadir. Har qanday bilim, g'oya va munosabat aynan nutq orqali shakllanadi hamda boshqalarga yetkaziladi. Shu sababli nutq madaniyati va nutq texnikasi masalalari faqat tilshunoslik doirasidagina emas, balki pedagogika, psixologiya va ijtimoiy fanlar bilan

uzviy bog'liq holda o'rganiladi. Bugungi tezkor axborot muhitida fikrni aniq, lo'nda va ta'sirchan ifodalay olmagan shaxsning ovozi eshitilmaydi, eshitilmagan fikr esa jamiyat taraqqiyotiga ta'sir ko'rsata olmaydi.

Nutq madaniyati adabiy til me'yorlariga rioya qilish, so'z boyligidan o'rinli foydalanish, fikrning mantiqiy izchilligi va uslubiy aniqligini ta'minlashni nazarda tutadi. Nutq texnikasi esa nutqning ijro tomonini — tovush, nafas, talaffuz, urg'u, intonatsiya va pauzalarni boshqarishni qamrab oladi. Ushbu jihatlar nutqning eshutiluvchanligi va ta'sir kuchini belgilaydi. Mazmun va texnika bir-birini to'ldiradi: biri ikkinchisiz to'liq samara bermaydi.

Zamonaviy ta'lim va kasbiy faoliyat sharoitida nutq madaniyati va nutq texnikasiga ega bo'lish shaxsning intellektual saviyasi hamda umumiy madaniyatini belgilovchi muhim mezonlardan biri hisoblanadi. O'qituvchi, jurnalist, ilmiy xodim, rahbar yoki jamoat arbobi uchun ravon va ta'sirchan nutq kasbiy muvaffaqiyatning ajralmas shartidir. Shu bois mazkur mavzu nutqni ongli ravishda shakllantirish va uni ijtimoiy hamda kasbiy muloqotda samarali qo'llash masalalarini yoritishga qaratilgan.

Nutq madaniyati shaxsning til imkoniyatlaridan maqsadga muvofiq va me'yoriy tarzda foydalana olish qobiliyati bilan belgilanadi. Bunda so'z tanlashdagi aniqlik, fikrning izchil bayoni va uslubiy moslik muhim ahamiyat kasb etadi. Nutq madaniyatli inson fikrini tartibli ifodalaydi va tinglovchi idrokini inobatga oladi.

Nutq texnikasi esa nutqning tashqi shaklini mukammallashtiradi. To'g'ri nafas olish, aniq talaffuz, o'rinli urg'u va intonatsiya, shuningdek nutq sur'ati va pauzalarni boshqarish mazmunning to'liq yetib borishini ta'minlaydi. Texnik jihatdan yetuk nutq tinglovchi e'tiborini ushlab turadi va fikrning ta'sirchanligini kuchaytiradi.

Adabiy til me'yorlariga amal qilish nutq madaniyatining poydevori hisoblanadi. Leksik, grammatik, fonetik va uslubiy me'yorlarning buzilishi nutq ta'sirini susaytiradi va ishonchni kamaytiradi. Ayniqsa, ommaviy chiqishlarda bu holat darhol seziladi.

Xulosa.

Raqamli va tezkor kommunikatsiya sharoitida qisqa, aniq va mazmunli nutq tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Texnologiyalar o'zgaradi, muloqot shakllari yangilanadi, ammo madaniyatli va aniq nutq har doim jamiyatda qadrlanadigan asosiy fazilat bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yo'ldoshev B. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2019.
4. Qosimov O. Nutq madaniyati. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Navro'z, 2020.
5. Маматқулов, Б., Аvezова, Г. С., Абдурахимов, Б. А., & Адилова, З. У. (2019). Тоғ кон саноатидаги ишчилар касалланиши, улар саломатлигига ишлаб чиқариш омилларининг таъсири. Тиббиётда янги кун, 4(28), 191-195.

6. Ahmedov, M., Green, J., Azimov, R., Avezova, G., Inakov, S., & Mamatkulov, B. (2013). Addressing the challenges of improving primary care quality in Uzbekistan: a qualitative study of chronic heart failure management. *Health policy and planning*, 28(5), 458-466.

7. Mamatqulov, B. M., Mirzarakhimova, K. R., Urazaliyeva, I. R., Avezova, G. S., & Mirakhmedova, S. S. (2021). Risk Factors for Congenital Anomalies in Children and the Role of the Patronage Nurse. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 25(4), 8803-8815.

8. Абдурахимов, Б. А., Аликулова, Д. Я., & Аvezова, Г. С. (2018). Здоровье работающих горнорудной промышленности. In *EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY* (pp. III-112).

9. Аvezова, Г. С. (2020). Алкоголга қарамлик ва унинг профилактикасига тизимли ёндашув. *Тиббиётда янги кун-Илмий рефератив, маънавий-маърифий журнал*. –2020, 4(32), 69-72.

10. Avezova, G. S., Beshimova, Z., & Avezova, G. S. (2021). Means and problems of forming a healthy lifestyle among the population. *The American journal of medical sciences and pharmaceutical research*, 3(05), 73-77.

11. Нурдинова, Г. У., Аvezова, Г. С., Бердиева, Д. Б., & Шеркузиева, Г. Ф. (2016). Эпидемиология сахарного диабета. *International scientific review*, (7 (17)), 93-95.

12. Alikulova, D. J., Mamatkulov, B. M., Ruzickova, I. S., & Avezova, G. S. (2015). Identification of features of immune status in adolescents with atopic asthma. *Vestnik soveta molodykh uchenykh Chelyabinskoi oblasti*, 3, 9-14.

13. Мусаева, У. А., & Аvezова, Г. С. (2025). ЎЗБЕКИСТОНДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ТИЗИМИНИНГ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ. *Modern Science and Research*, 4(2), 287-296.

14. Abdullayev A. *О'zbek tilida nutq texnikasi asoslari*. – Toshkent: Akademnashr, 2017.